

Łukasz Burliga

Akademia Ignatianum w Krakowie

Aspekty wychowawcze związane z wykonywaniem prac społecznie użytecznych i kar ograniczenia wolności

Pedagogical aspects related to performing socially useful work and prison sentences

Abstract: In the following article, we will discuss socially useful work performed by convicts and reality of it. The penalty of performing socially useful work has a big influence on current justice which is proved by the increasing number of such punishments. These observations are based on the author's work experience. (*We cannot forget that*) cooperation between authority and arrangers of socially useful work is meaningful.

Keywords: socially useful work, convicts, probation officer, resocialisation

Wprowadzenie

Kara ograniczenia wolności jest jedną z kar jednostkowych przewidzianych w Kodeksie Karnym i wymienioną w artykule 32 Kodeksu Karnego¹. Jest to kara dotkliwa, bowiem uderza nie tylko w wolność człowieka, ale również jest połączona z wykonywaniem nieodpłatnej kontrolowanej pracy na cel społeczny. Pojawiła się w polskim porządku prawnym dopiero po II wojnie światowej, jako sposób na zwiększenie istniejącego katalogu kar.² Kara ograniczenia wolności już

¹ Zob. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r., Kodeks karny, Dz.U. 1997 nr 88 poz. 553.

² Zob. *Zarys metodyki pracy kuratora sądowego*, T. Jedynak, K. Stasiak (red.), Warszawa 2014, s. 349–369.

w jej konstrukcji ma wprost określoną metodę oddziaływań wychowawczych na skazanego. Tą metodą wskazaną arbitralnie przez ustawodawcę jest praca. Nie jest to praca dowolna, bowiem musi ona posiadać walor społeczny³, czyli „jest wykonywana na rzecz społeczeństwa w celu realizacji zadań, które dlatego społeczeństwa są istotne”⁴. Wszyscy możemy utożsamiać karę ograniczenia wolności z widokiem skazanych wykonujących różnorakie prace na terenie gminy czy miasta⁵.

Kara ograniczenia wolności

Przepisy Kodeksu Karnego⁶ stanowią, że sąd może orzec karę ograniczenia wolności na okres od miesiąca do dwunastu miesięcy i jest wymierzana w miesiącach⁷. Kara ograniczenia wolności może być orzekana za występki, ale również na podstawie Kodeksu wykroczeń⁸ za popełnione wykroczenia. W trakcie odbywania kary ograniczenia wolności, skazany poddany jest rygorom wskazanym w art. 34 par. 2 Kodeksu Karnego, w postaci: braku możliwości zmiany miejsca pobytu (musi pozyskać na to zgodę sądu), posiada obowiązek wykonywania nieodpłatnej kontrolowanej pracy na cele społeczne oraz udzielać wyjaśnień dotyczących przebiegu wykonania kary⁹. W tym miejscu rozważań należałoby scharakteryzować zagadnienie nieodpłatnie kontrolowanej pracy na cel społeczny. Pracę taką zgodnie z art. 35 Kodeksu Karnego sąd może orzec w wymiarze od 20 do 40 godzin w stosunku miesięcznym¹⁰. Wobec osób zatrudnionych, sąd, zamiast obowiązku wykonywania nieodpłatnie kontrolowanej pracy na cel społeczny, może orzec potrącenie wynagrodzenia w wysokości od 10 do 25 procent w stosunku miesięcznym, na cel społeczny wskazany przez Sąd. W takim przypadku skazany w okresie odbywania kary nie może rozwiązać stosunku pracy (art. 35 par. 2 Kodeksu Karnego)¹¹.

³ Zob. tamże, s. 349.

⁴ Tamże, s. 349.

⁵ Zob. K. Postulski, *Zmiany w wykonywaniu kary ograniczenia wolności*, „Probacja” 3 (2011), s. 118–142.

⁶ Zob. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r., Kodeks karny..., dz. cyt., poz. 553.

⁷ Zob. tamże, poz. 553.

⁸ Ustawa z dnia 20 maja 1971 r. Kodeks wykroczeń.

⁹ Zob. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r...., dz. cyt., poz. 553.

¹⁰ Zob. tamże.

¹¹ Zob. <http://www.infor.pl/prawo/prawo-karne/wyrok-i-kara/255884,Na-czym-polega-kara-ograniczenia-wolnosci.html> [dostęp: 28.12. 2014 r.].

Istota i cele prac społecznie użytecznych w ramach kary ograniczenia wolności

Ustawodawca przewidział, że głównym celem orzekania kary ograniczenia wolności i wykonywania nieodpłatnej kontrolowanej pracy na cel społeczny, jest cel wychowawczy osiągnięty poprzez „wzbudzenie w skazanym woli kształtowania jego społecznie pożądanego postaw, w szczególności poczucia odpowiedzialności oraz potrzeby przestrzegania porządku prawnego. Skazany ma obowiązek pracować sumiennie oraz przestrzegać ustalonych w miejscu pracy porządku i dyscypliny”¹². Praktyka zawodowa autora pokazuje, że wśród skazanych pojawiają się osoby, które nie są świadome opisanych wyżej celów wykonywania kary i kurator sądowy musi objaśnić i przedstawić cele wykonywania kary oraz jej zasady. Zdarza się, że niektórzy skazani buntują się i nie chcą wykonywać pracy nieodpłatnej i w tej sytuacji należy im uświadomić, że orzeczona kara oraz sytuacja, w jakiej się znajdują, jest konsekwencją ich wcześniejszego niewłaściwego zachowania¹³. W rozmowie ze skazanym warto wrócić do czynu, który popełnił i szczegółowo go z nim omówić, aby zrozumiał, że postąpił niewłaściwie i dlatego znalazł się w sytuacji, gdzie ma ograniczoną wolność oraz musi pracować nieodpłatnie¹⁴. Oprócz wspomnianych ogólnych celów wychowawczych sąd wydając wyrok lub na wniosek zawodowego kuratora sądowego może na skazanego nałożyć obowiązki wynikające z art. 72 Kodeksu Karnego:

- „1) informowania sądu lub kuratora o przebiegu okresu próby,
- 2) przeproszenia pokrzywdzonego,
- 3) wykonywania ciężącego na nim obowiązku łożenia na utrzymanie innej osoby,
- 4) wykonywania pracy zarobkowej, do nauki lub przygotowania się do zawodu,
- 5) powstrzymania się od nadużywania alkoholu lub używania innych środków odurzających,
- 6) poddania się leczeniu, w szczególności odwykowemu lub rehabilitacyjnemu, albo oddziaływaniom terapeutycznym,
- 6a) uczestnictwa w oddziaływaniach korekcyjno-edukacyjnych,
- 7) powstrzymania się od przebywania w określonych środowiskach lub miejscach,

¹² Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r., Kodeks karny wykonawczy, Dz.U. z 1997 nr 90 poz. 557.

¹³ Zob. *Zarys metodyki pracy kuratora sądowego...*, dz. cyt., s. 349–367.

¹⁴ Tamże, s. 349–367.

- 7a) powstrzymania się od kontaktowania się z pokrzywdzonym lub innymi osobami w określony sposób lub zbliżania się do pokrzywdzonego lub innych osób,
- 7b) opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym,
- 8) innego stosownego postępowania w okresie próby, jeżeli może to zapobiec popełnieniu ponownie przestępstwa¹⁵.

Z praktyki zawodowej autora wynika, że powyższy katalog obowiązków bez wątplenia daje możliwość wpływania na sytuacje skazanego i jego funkcjonowanie podczas odbywania kary ograniczenia wolności. Ważna jest tu rola kuratora sądowego, który w sytuacji nałożenia obowiązków powinien wykazać się większym zaangażowaniem w prowadzenie postępowania wykonawczego. Czynności, które podejmuje są uzależnione od rodzaju obowiązku np. obowiązki dotyczące przeproszenia pokrzywdzonych, naprawienia szkody, wymagają utrzymania kontaktów z pokrzywdzonymi¹⁶. Obowiązki związane z uczestnictwem w leczeniu terapeutycznym, odwykowym lub uczestnictwie w programach korekcyjno – edukacyjnych powodują utrzymanie kontaktu z placówkami leczniczymi oraz osobami prowadzącymi proces leczenia. Obowiązki np. dotyczące powstrzymywania się od nadużywania alkoholu lub powstrzymywania się od wszczynania awantur domowych wymagają ściślejszej współpracy z rodziną skazanego. Sąd również podczas orzekania kary ograniczenia wolności wobec skazanego mogą orzekać środki karne zawarte w kodeksie karnym¹⁷: Zgodnie z art. 39 Kodeksu karnego środkami karnymi są:

- „1) pozbawienie praw publicznych,
- 2) zakaz zajmowania określonego stanowiska, wykonywania określonego zawodu lub prowadzenia określonej działalności gospodarczej,
  - 2a) zakaz prowadzenia działalności związanej z wychowaniem, leczeniem, edukacją małoletnich lub z opieką nad nimi,
  - 2b) obowiązek powstrzymania się od przebywania w określonych środowiskach lub miejscach, zakaz kontaktowania się z określonymi osobami, zakaz zbliżania się do określonych osób lub zakaz opuszczania określonego miejsca pobytu bez zgody sądu,
  - 2c) zakaz wstępu na imprezę masową,
- 2d) zakaz wstępu do ośrodków gier i uczestnictwa w grach hazardowych,
- 2e) nakaz opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym,

¹⁵ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r., Kodeks karny..., dz. cyt., poz. 553.

¹⁶ Zob. *Zarys metodyki pracy kuratora sądowego...*, dz. cyt., s. 373–381.

¹⁷ Zob. tamże, s. 373–381.

- 3) zakaz prowadzenia pojazdów,
- 4) przepadek,
- 5) obowiązek naprawienia szkody lub zadośćuczynienia za doznaną krzywdę,
- 6) nawiązka,
- 7) świadczenie pieniężne,
- 8) podanie wyroku do publicznej wiadomości.¹⁸

Nadzór nad kontrolą wykonania przez skazanego środka karnego podczas wykonywania kary ograniczenia wolności sprawuje zawodowy kurator sądowy. Jego rolą jest nie tylko kontrola tego, czy skazany wykonał orzeczony środek, ale również motywowanie skazanego i udzielanie mu wskazówek, porad i pomocy w zakresie wykonania powyższego środka. Jak zostało wyżej opisane, skazany przez cały okres wykonywania kary ograniczenia wolności, zobowiązany jest do nieodpłatnej kontrolowanej pracy na cel społeczny¹⁹.

Rola kuratora sądowego podczas wykonywania kary ograniczenia wolności

Procedura kontroli, skazanego na karę ograniczenia wolności przez kuratora sądowego jest określona w kodeksie karnym wykonawczym w art. 57 § 1. Rozpoczyna się ona od wysłania do skazanego wezwania²⁰ do stawiennictwa na rozmowę z kuratorem sądowym wraz z pouczeniem o prawach i obowiązkach²¹, a także o konsekwencjach uchylania się od kary ograniczenia wolności. Na podstawie rozmowy ze skazanym, kurator przydziela mu miejsce gdzie będzie odbywał karę ograniczenia wolności²², w tym zakresie współpracując z jednostkami publicznymi w gminie i powiecie²³. Kurator sądowy winien skierować skazanego do wykonywania prac społecznych w ramach kary ograniczenia w miejscu pobytu skazanego. Listę podmiotów²⁴, w których wykonywane są powyższe prace, ma

¹⁸ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r., Kodeks karny..., dz. cyt., poz. 553.

¹⁹ Zob. *Zarys metodyki pracy kuratora sądowego...*, dz. cyt.

²⁰ Zob. K. Postulski, *Zmiany w wykonywaniu kary ograniczenia wolności*, „Probacja” 3 (2011), s. 126.

²¹ Zob. S. Lelental, *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Bydgoszcz 2014.

²² Zob. K. Postulski, *Zmiany w wykonywaniu kary ograniczenia wolności...*, dz. cyt., s. 126.

²³ Zob. Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 1 czerwca 2010 w sprawie podmiotów, w których jest wykonywana kara ograniczenia wolności i praca społecznie użyteczna, Dz. U. z 2010 nr 98, poz. 634.

²⁴ Zob. tamże.

obowiązek wskazać właściwy wójt, burmistrz, prezydent²⁵. Zdarza się, że skazani ze względu na stan zdrowia próbują unikać wykonywania prac społecznych. Jeżeli w tym zakresie przedstawią stosowną dokumentację medyczną, to kurator sądowy winien skierować do Sądu wnioski w przedmiocie rozważenia odroczenia wykonywania kary lub przerwy²⁶ w odbywaniu kary²⁷, ewentualnie zawieszenia postępowania wykonawczego²⁸. Najczęściej wykonywanie kary ograniczenia wolności społecznie użytecznej, odbywa się poprzez prace gospodarcze na terenie miasta, gminy, które polegają na wykonywaniu czynności porządkowych, oczyszczających miasto, koszeniu trawników, zbieraniu śmieci, odśnieżaniu, zamiataniu. Mogą to być również proste prace takie jak np. pomalowanie ławek oraz inne czynności zlecane przez podmiot organizujący pracę. Kwestie organizacyjne w zakresie wykonania pracy leżą w gestii wyznaczonego podmiotu²⁹, który w tym zakresie może się porozumieć ze skazanym. Natomiast skazany ma obowiązek odpracować wyznaczoną mu przez sąd odpowiednią liczbę godzin w skali miesiąca. Nadzór kontrolny nad prawidłowym przebiegiem wykonania kary sprawuje kurator³⁰. Podmiot w którym wykonywana jest kara ograniczenia wolności, ma obowiązek w każdym miesiącu, przedkładać dokumentacje odnośnie rodzaju, miejsca i ilości godzin przepracowanych przez skazanego oraz harmonogram prac na kolejny miesiąc³¹. Ma również obowiązek bezzwłocznego zawiadomienia kuratora³², jeśli skazany zaprzestałby wykonywania pracy³³. Wszelkie uchybienia ze strony skazanego w zakresie wykonywania pracy społecznie użytecznej, czyli zarówno niestawiennictwo do pracy, jak i przepracowanie niewystarczającej liczby godzin, wywoływanie konfliktów w miejscu odbywania pracy powoduje,

---

²⁵ Zob. <http://www.edukacjaprawnicza.pl/artykuly/artikul/a/pokaz/c/artikul/art/nowe-zasady-orzekania-i-wykonywania-kary-ograniczenia-wolnosc.html> [dostęp: 28 grudzień 2014 r.].

²⁶ Zob. S. Lelental, *Kodeks karny wykonawczy...*, dz. cyt.

²⁷ *Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Lublinie* – II Wydział Karny z dnia 15 czerwca 2011 r. II AKzw 540/11.

²⁸ Zob. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r., *Kodeks karny wykonawczy...*, dz. cyt., poz. 557.

²⁹ Zob. K. Postulski, *Zmiany w wykonywaniu kary ograniczenia wolności...*, dz. cyt., s. 118–142.

³⁰ Zob. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r., *Kodeks karny wykonawczy...*, dz. cyt., poz. 557.

³¹ Zob. Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 1 czerwca 2010 w sprawie podmiotów, w których jest wykonywana kara ograniczenia wolności i praca społecznie użyteczna..., dz. cyt., poz. 634.

³² Zob. Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 26 lutego 2013 roku w sprawie szczegółowego wykonania obowiązków i uprawnień przez kuratorów sądowych w sprawach karnych wykonawczych, Dz.U. z 2013 poz. 335.

³³ Zob. K. Postulski, *Zmiany w wykonywaniu kary ograniczenia wolności...*, dz. cyt., s. 118–142.

że kurator ma obowiązek zareagować³⁴. Może więc zdyscyplinować skazanego poprzez: wezwanie na rozmowę ostrzegawczą lub rozważyć skierowanie wniosku o zamianę kary ograniczenia wolności na zastępczą karę³⁵ pozbawienia wolności³⁶. W sytuacji skierowania wniosku skazany i kurator sądowy może wziąć udział w posiedzeniu sądu³⁷.

Rola podmiotów, w których wykonywane są prace

Warto w refleksjach nad wykonaniem prac społecznie użytecznych orzekanych w zamian nie uregulowanej grzywny oraz orzekanych jako kary ograniczenia wolności poruszyć kwestię kosztów ponoszonych przez skarb państwa „Art. 56a. § 1. Wydatki związane z ubezpieczeniem następstw nieszczęśliwych wypadków skazanych, wykonujących nieodpłatną, kontrolowaną pracę na cele społeczne oraz pracę społecznie użyteczną, ponosi Skarb Państwa. § 2. Minister Sprawiedliwości określi, w drodze rozporządzenia, tryb postępowania przy zawieraniu przez podmioty uprawnione umowy ubezpieczenia następstw nieszczęśliwych wypadków skazanych wykonujących nieodpłatną, kontrolowaną pracę na cele społeczne oraz pracę społecznie użyteczną, a także minimalną i maksymalną sumę ubezpieczenia, na którą umowa taka może zostać zawarta, podmioty uprawnione do zawierania umów ubezpieczenia oraz termin zawierania umów, mając na uwadze potrzebę zagwarantowania skazanym, wykonującym nieodpłatną, kontrolowaną pracę na cele społeczne lub pracę społecznie użyteczną, odpowiedniej rekompensaty w przypadku zaistnienia przy wykonywaniu tej pracy nieszczęśliwego wypadku oraz sprawne wykonywanie czynności związanych z zawieraniem umowy ubezpieczenia”³⁸. Ponadto, jak pokazuje Raport Najwyższej Izby Kontroli, występują duże trudności ze strony podmiotów wyznaczonych przez jednostki samorządu terytorialnego do organizowania pracy społecznie użytecznej np. „trzy z 20 skontrolowanych jednostek nie przeszkoliły skazanych w zakresie przepisów bezpieczeństwa i higieny pracy,

³⁴ Zob. Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 26 lutego 2013 roku w sprawie szczegółowego wykonania obowiązków i uprawnień przez kuratorów sądowych w sprawach karnych wykonawczych..., dz. cyt., poz. 335.

³⁵ Zob. K. Postulski, *Zmiany w wykonywaniu kary ograniczenia wolności...*, dz. cyt., s. 118–142.

³⁶ Zob. Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 26 lutego 2013 roku w sprawie szczegółowego wykonania obowiązków i uprawnień przez kuratorów sądowych w sprawach karnych wykonawczych..., dz. cyt., poz. 335.

³⁷ Zob. S. Lelental, *Kodeks karny wykonawczy...*, dz. cyt., s. 266–271.

³⁸ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny wykonawczy..., dz. cyt., poz. 557.

zaś 18 nie zapewniło im odzieży i obuwia roboczego przewidzianych na danym stanowisku pracy, siedmiu organizatorów prac nie wyznaczyło osób odpowiedzialnych za organizowanie i kontrolowanie pracy skazanych, dziewięć podmiotów nie ustaliło harmonogramów pracy skazanych, sześć nie prowadziło ewidencji pracy (lub czyniło to nierzetelnie), zaś cztery nieterminowo przekazywały sądowemu kuratorowi zawodowemu informacje o pracy wykonywanej przez skazanych oraz nie informowały lub informowały z opóźnieniem o przypadkach niestawienia się skazanych do pracy lub jej porzucenia (...)”³⁹. Autor zgadza się z wnioskami Najwyższej Izby Kontroli i podziela zdanie, iż prace społecznie użyteczne będą efektywniejsze oraz nastąpi sprawniejsze wykonanie orzeczeń Sądu, jeżeli jednostki samorządu terytorialnego zaangażują się w realizację powyższego przedsięwzięcia. Raport NIK wskazał, że „Organy samorządu terytorialnego powinny podjąć współpracę z prezesami sądów i kuratorami sądowymi, w celu lepszego zdiagnozowania potrzeb dotyczących rodzaju prac oraz miejsc ich wykonywania, wyznaczać podmioty zapewniające skazanym pracę społecznie użyteczną i w miarę możliwości podnoszącą ich kwalifikacje”⁴⁰. Jak powyższe zostało ukazane, w zakresie poprawy efektywności wykonania kary ograniczenia wolności pozostało jeszcze dużo do zrobienia. Jak pisze Anna Janus - Dębska: „Zgodnie z przepisami Kodeksu karnego skazany ma obowiązek pracować sumiennie oraz przestrzegać ustalonych w miejscu pracy porządku i dyscypliny, co ma uczyć go obowiązkowości i zdyscyplinowania. Biorąc pod uwagę słownikowe znaczenie słowa *sumiennosc*, osoba wykonująca prace w ww. sposób może nabyć nowe umiejętności, takie jak: skrupulatność, dokładność, rzetelność czy solidność. Przez okres trwania kary, od jednego miesiąca do dwóch lat, przy karze łącznej lub nadzwyczajnym obostrzeniu, istnieje możliwość oddziaływania skazanego, kształtowania jego obywatelskiej postawy i właściwego stosunku do pracy. Będzie to możliwe tylko wtedy, kiedy zostanie ona właściwie dobrana i zorganizowana, aby realizować cel użyteczny. Praca uwzględniająca indywidualne przygotowanie, potencjały, kwalifikacje i umiejętności zawodowe skazanego, może osiągnąć ten cel. Dla osób niewykwalifikowanych powinna być to praca prosta, być może w przyszłości stanowiąca początek nauki jakiegoś zawodu lub dająca możliwość rozpoznania predyspozycji zawodowych.”⁴¹ Trudno nie zgodzić się z powyższymi stwierdzeniami, bowiem tak realizowana przez służby i organy kara

³⁹ <http://www.nik.gov.pl/plik/id,4142,vp,5269.pdf>, s. 6. [dostęp: 21 grudzień 2014 r.].

⁴⁰ Tamże, s. 8.

⁴¹ A. Janus-Dębska, *Uwarunkowania efektywnego wykonania kary ograniczenia wolności*, w: *Probacja III*, M. Przybylski (red.), 2014, s. 116–117.

ograniczenia wolności, nie tylko przyczynia się do sprawnej resocjalizacji skazanych, ale również da możliwość skazanym nabycia nowych umiejętności oraz rozwoju, co może pomóc im w lepszym odnalezieniu się na rynku pracy. Anna Janus – Dębska podaje, że „skazany, podczas wykonywania orzeczonych prac, ma możliwość dostrzeżenia i docenienia wartości pracy, związanych z nią korzyści, nie tylko materialnych, ale też np. korzyści przynoszonych innym ludziom i zrewidowania przez to stosunku do własnego sposobu życia, zwłaszcza gdy jest człowiekiem negatywnie nastawionym do podjęcia zatrudnienia. Wyrobienie w skazanym nawyku sumiennej i wydajnej pracy, stanowi podstawowy czynnik resocjalizacyjny. Niechętny stosunek skazanych do pracy, niewykazywanie aktywności w przedmiotowym zakresie i związany z tym brak materialnej stabilizacji, jest jednym z ważniejszych czynników kryminogennych. Aby reedukacyjny cel kary został osiągnięty, skazany musi być przekonany do proponowanego zajęcia, musi sam widzieć jego celowość i realną wartość. Praca na rzecz społeczeństwa, zwłaszcza poprzez kontakt z osobami pokrzywdzonymi przez los (skazani wykonują prace w szpitalach, domach pomocy społecznej, hospicjach, schroniskach dla osób bezdomnych itp.), może mieć wpływ na zmianę oceny sytuacji własnej sprawcy i przewartościowanie jego systemu norm i zasad moralnych oraz dotychczasowego sposobu funkcjonowania. Skazani, często uznając siebie za osoby pokrzywdzone przez los i „niesprawiedliwy” w ich ocenie wyrok, szukają szeregu usprawiedliwień dla swych czynów. Kontakt z ludźmi naprawdę pokrzywdzonymi, którzy mimo często tragicznej sytuacji życiowej, utraty rodziny, domu, przestrzegają zasad porządku prawnego i społecznego, może pomóc skazanemu w odnalezieniu swojego miejsca w społeczeństwie”⁴². Jak słusznie zaznacza autorka, praca społecznie użyteczna posiada również walory wychowawcze i społeczne. Ważne jest, aby dostosować wykonywanie orzeczonych prac społecznie użytecznych do popełnionego przestępstwa i sytuacji skazanego, tak aby wykonywane czynności nie tylko miały korzyści dla zakładu pracy, ale również mogły pobudzić skazanego do refleksji i przemyśleń i inicjować zmiany na lepsze w jego życiu. Warto dodać, że jeżeli u skazanego zaistnieją sytuacje trudne i losowe, to istnieje możliwość odroczenia wykonania kary lub przerwy⁴³ w odbywaniu kary:

---

⁴² Tamże, s. 116–117.

⁴³ Zob. *Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Lublinie – II Wydział Karny z dnia 15 czerwca 2011 r., II AKz w 546/11, Przywrócenie terminu do złożenia zażalenia na postanowienie o odmowie udzielenia przerwy w wykonaniu kary.*

„Art. 62. § 1. Sąd może odroczyć wykonanie kary ograniczenia wolności na czas do 6 miesięcy, jeżeli natychmiastowe wykonanie kary pociągnęłoby dla skazanego lub jego rodziny zbyt ciężkie skutki.

§ 2. Sąd odracza wykonanie kary ograniczenia wolności w razie powołania skazanego do czynnej służby wojskowej, do czasu ukończenia tej służby. Wobec takiego skazanego sąd może zastosować odpowiednio przepisy art. 336 § 3 i 4 Kodeksu karnego.

§ 3. Sąd może odwołać odroczenie wykonania kary ograniczenia wolności w razie ustania przyczyny, dla której zostało udzielone, lub w wypadku, gdy skazany nie korzysta z odroczenia kary zgodnie z celem, w jakim zostało udzielone, albo rażąco narusza porządek prawny.

§ 4. Na postanowienie w przedmiocie odroczenia oraz odwołania odroczenia wykonania kary ograniczenia wolności przysługuje zażalenie.

Art. 63. § 1. Jeżeli stan zdrowia skazanego uniemożliwia wykonanie kary ograniczenia wolności, sąd udziela przerwy w odbywaniu kary do czasu ustania przeszkody.

§ 2. Sąd może udzielić przerwy w odbywaniu kary ograniczenia wolności do roku ze względów, o których mowa w art. 62 § 1⁴⁴.

Przyjmuje się, że zakończenie kary ograniczenia wolności następuje z chwilą wykonania całości orzeczonych przez sąd godzin pracy i wykonania orzeczonych przez sąd obowiązków⁴⁵. Istnieje również możliwość, że „w razie niewykonania pełnego wymiaru pracy albo niedokonania całości potrażeń z wynagrodzenia za pracę lub niewykonania innych obowiązków związanych z karą ograniczenia wolności w okresie, na jaki tę karę orzeczono – sąd orzeka o tym czy i w jakim zakresie karę tę uznać za wykonaną ze względu na osiągnięte cele tej kary, chyba że chodzi o obowiązek naprawienia szkody lub zadośćuczynienia⁴⁶. Konsekwencją niewykonywania orzeczonej pracy społecznej w ramach kary ograniczenia wolności jest jej zamiana na karę pozbawienia wolności. Ustawodawca w art. 65 Kodeksu Karnego wykonawczego wskazał przesłanki do wystąpienia w tym zakresie z wnioskami do sądu⁴⁷: „Jeżeli skazany uchyla się od odbywania kary ograniczenia wolności lub nałożonych na niego obowiązków, sąd zarządza wykonanie

⁴⁴ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny wykonawczy..., dz. cyt., poz. 557, art. 64.

⁴⁵ Por. tamże, art. 64.

⁴⁶ Tamże, art. 64.

⁴⁷ *Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Lublinie – II Wydział Karny z dnia 15 czerwca 2011 r. II AKzw 540/11.*

zastępczej kary pozbawienia wolności. W razie gdy skazany wykonał część kary ograniczenia wolności, sąd zarządza wykonanie zastępczej kary pozbawienia wolności w wymiarze odpowiadającym karze ograniczenia wolności pozostałej do wykonania, przyjmując, że jeden dzień zastępczej kary pozbawienia wolności jest równoważny dwóm dniom kary ograniczenia wolności.

§ 2. W posiedzeniu ma prawo wziąć udział prokurator, sądowy kurator zawodowy, skazany oraz jego obrońca.

§ 3. Na postanowienie w przedmiocie zarządzenia wykonania zastępczej kary pozbawienia wolności przysługuje zażalenie⁴⁸. W ślad za Anną Janus – Dąbską możemy zauważyć, że „Jedną z właściwości tej kary jest jej elastyczność i indywidualizowanie sposobu traktowania skazanego w czasie wykonywania kary. Wyraża się to w możliwości zmiany w postępowaniu wykonawczym formy obowiązku wykonywania pracy na potrącanie wynagrodzenia za pracę (art. 63a § 1 k.k.w.), a przede wszystkim w dopuszczalności zwolnienia od reszty kary (art. 83 k.k.). Istotne znaczenie w zakresie oddziaływań wychowawczych i resocjalizacyjnych na skazanego ma swoisty system nagród i kar wynikający z obowiązujących ustaw, czyli wymieniona wcześniej możliwość wcześniejszego zwolnienia od reszty kary, uznanie kary za wykonaną (art. 64 k.k.w.), zmniejszenie orzeczonej liczby godzin wykonywanej pracy w stosunku miesięcznym (art. 61 § 2 k.k.w.) lub zarządzenie wykonania zastępczej kary pozbawienia wolności (art. 65 § 1 k.k.w.). Pomimo korzyści wynikających z orzeczenia kary ograniczenia wolności, dzięki której skazany nie traci kontaktu z rodziną, środowiskiem zawodowym, przyjaciółmi oraz nie ponosi konsekwencji związanych z izolacją więzienną, duży odsetek kar nie jest wykonywany⁴⁹. Dlatego ważne jest podjęcie działań przez wszystkie organy, aby skutecznie i usprawnić wykonywanie tego typu kary.

Podsumowanie

W ostatnich latach wzrasta ilość orzekanych kar ograniczenia wolności, co związane jest z nową polityką karną państwa, mającą na celu zminimalizowanie ilości kar orzekanych w zawieszeniu oraz kar izolacyjnych na rzecz właśnie kary ograniczenia wolności. Kara ograniczenia wolności generuje mniejsze koszty wykonania dla państwa oraz korzyści, w postaci bezpłatnego wykonania różnego

⁴⁸ Tamże, art. 64.

⁴⁹ A. Janus-Dąbska, *Uwarunkowania efektywnego wykonania kary ograniczenia wolności...*, dz. cyt., s. 118.

typu czynności na rzecz społeczności lokalnej. Najistotniejszą korzyścią jest fakt, że poprzez pracę społecznie użyteczną, u skazanego może nastąpić zmiana postawy i zachowania. Daje ona możliwość budowania się społecznego zadowolenia z tego rodzaju prac i kary. Autor z własnego doświadczenia zauważa jednak, że zbyt mała jest ilość wyznaczonych podmiotów, w których można odbyć karę ograniczenia wolności, oraz zbyt wąski katalog rodzajów prac. Postulatem autora jest zwiększenie i kierowanie skazanych do takich prac, w których skazany miałby możliwość na uwrażliwienie siebie i być może zmianę postawy życiowej. W ten sposób byłaby większa szansa na osiągnięcie celów tej kary i prewencyjne oddziaływanie na zmniejszanie ilości przestępstw⁵⁰.

Literatura przedmiotu:

- Janus-Dębska A., *Uwarunkowania efektywnego wykonania kary ograniczenia wolności*, w: *Probacja III*, M. Przybylski (red.), Warszawa 2014.
- Karę ograniczenia wolności można zastąpić jedynie karą pozbawienia wolności*, <http://www.prawnik-rodzinny.pl/arttykul,1645,4241,kare-ograniczenia-wolnosci-mozna-zastapic-jedynie-kara.html> [dostęp: 22.12.2014 r.].
- Kary, środki karne i zasady ich wymiaru*, <http://www.prawnik24.pl/kw2.htm> [dostęp: 23.12.2014 r.].
- Kiedy wnioskować o zamianę prac społecznych na karę grzywny przy wyroku nakazowym?*, <http://porady.legeo.pl/pytania/23928/kiedy-wnioskowac-o-zamiane-prac-spoecznych-na-kare-grzywny-przy-wyroku-nakazowym> [dostęp: 25.12.2014 r.].
- Kusztal J., Stańdo-Kawecka B., *Zadania i problemy kurateli sądowej w Polsce na tle wybranych krajów europejskich – sprawozdanie z konferencji*, w: *Probacja III 2014*, M. Przybylski (red.), Warszawa 2014.
- Lelental S., *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Bydgoszcz 2014.
- Ministerstwo sprawiedliwości, <http://ms.gov.pl/pl/probacja/2012/> [dostęp: 23.12.2014 r.].
- Ministerstwo sprawiedliwości, <http://ms.gov.pl/pl/probacja/2013/> [dostęp: 21.12.2014 r.].
- Ministerstwo sprawiedliwości, <http://ms.gov.pl/pl/probacja/2014/> [dostęp: 23.12.2014 r.].
- Nowe zasady orzekania i wykonywania kary ograniczenia wolności*, <http://www.edukacja-prawnicza.pl/arttykuly/arttykul/a/pokaz/c/arttykul/art/nowe-zasady-orzekania-i-wykonywania-kary-ograniczenia-wolnosci.html> [dostęp: 23.12.2014 r.].

⁵⁰ Zob. K. W. Ujazdowski, *Dolegliwość na wolności*, „Na wokandzie” 2 (20)/2014, s. 10–11.

- Nowe zasady orzekania i wykonywania kary ograniczenia wolności*, <http://www.edukacja-prawnicza.pl/artykuly/artikul/a/pokaz/c/artikul/art/nowe-zasady-orzekania-i-wykonywania-kary-ograniczenia-wolnosci.html> [dostęp: 28.12.2014 r.].
- Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Lublinie – II Wydział Karny z dnia 15 czerwca 2011 r. II AKzw 540/11, Ważne względy rodzinne jako podstawa udzielenia przerwy w odbywaniu kary.*
- Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Lublinie – II Wydział Karny z dnia 15 czerwca 2011 r. II AKzw 546/11, Przywrócenie terminu do złożenia zażalenia na postanowienie o odmowie udzielenia przerwy w wykonaniu kary.*
- Postulski K., *Kodeks karny wykonawczy, Komentarz*, Gdańsk 2007.
- Postulski K., *Zmiany w wykonywaniu kary ograniczenia wolności*, „Probacja” 3 (2011).
- Postulski K., *Orzekanie i wykonywanie zastępczej kary pozbawienia wolności*, w: *Probacja II 2013*, Mirosław Przybylski (red.), Warszawa 2014.
- Prawo karne, kara ograniczenia wolności*, <http://polki.pl/we-dwoje/kara;ograniczenia;wolnosci,artykul,2994.html> [dostęp: 23.12.2014r.].
- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 26 lutego 2013 r. w sprawie szczegółowego wykonania obowiązków i uprawnień przez kuratorów sądowych w sprawach karnych wykonawczych, Dz.U.z 2013 poz. 335.
- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 1 czerwca 2010 r. w sprawie podmiotów, w których jest wykonywana kara ograniczenia wolności i praca społecznie użyteczna, Dz. U. z 2010 Nr 98, poz. 634.
- Tworzenie warunków do wykonywania kary ograniczenia wolności w formie nieodpłatnej kontrolowanej pracy na cele społeczne oraz prac społecznie użytecznych, <http://www.nik.gov.pl/plik/id,4142,vp,5269.pdf> [dostęp: 21.12.2014 r.].
- Ujazdowski K.W., *Dolegliwość na wolności, na wokandzie*, 2 (20)/2014.
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny wykonawczy, Dz.U. z 1997 nr 90 poz. 557.
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny, Dz.U. 1997 Nr 88 poz. 553 z późniejszymi zmianami.
- Ustawa z dnia 20 maja 1971 r. Kodeks wykroczeń, <http://www.przepisy.gofin.pl/przepisy-no,238,70443,0,0,20140621,3,0.html> [dostęp: 21.12.2014 r.].
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy, art. 45, Dz.U.1997.90.557, <http://www.arslege.pl/zamiana-grzywny-na-prace-spoecznie-uzyteczna/k135/a12461/> [dostęp: 23.12.2014 r.].
- Zarys metodyki pracy kuratora sądowego*, T. Jedynek, K. Stasiak (red.), Warszawa, 2014.